

ובשאר הדינים שצריך להם מניין דיינים מעיקר הדין — נמנים כאחד. (ויעמוד הבן וילך לו (עפ"י התוספתא, מובא ברש"י וראב"ד. והטעם, כדי שלא יטעה אדם לומר ששניהם מן המניין).

בדין ממש, כממונות ונפשות, כיון שהם קרובים — לדברי הכל פסולים לדון יחדו. ובקדוש החדש, לר' שמעון אב ובנו כשרים לדון, ואין הלכה כן (ר"ה כב.). ולגרסת הרמב"ם אף בדיני ממונות נמנים כשנים בשעת משא ומתן ולא בשעת גמר דין. [והראב"ד השיגו מה מניין יש בשעת משא ומתן. ובקהלות יעקב (ג) פירש, שתחילה נושאים ונותנים בבית המדרש על השאלה העקרונית, ובוה נמנים האב ובנו כשנים. ואח"כ דנים באופן מעשי ובוה אינם נמנים].

היה התלמיד נצרך לרבו לענין השמועות אך לא לסברות — בזה אמר רב שנמנה התלמיד עם הרב בשנים בדיני נפשות (בין לזכות בין לחובה. רש"י) — כיון שיש לו דעה וסברה עצמאית.

כתב המרדכי (תשטז. וכן נפסק בשו"ע יח,ה) שזה שהתלמיד אינו נמנה עם רבו בשנים, דוקא כשרבו שונה לו את ההלכה עתה. אבל אם אינו שונה לו — נמנה התלמיד בפני עצמו כשנותן טעם מעצמו [בדיני נפשות — לזכות בלבד, ובממונות — לזכות או לחובה].

ג. כל הדברים המנויים במשנה, שבין דיני ממונות לדיני נפשות — דין שור הנסקל כדיני ממונות. מלבד לענין ב"ד של עשרים ושלשה, שדינו כנפשות, שעל זה בא ההקש למיתת הבעלים. וכך לענין שאין מועילים הודאת בע"ד ועד אחד, כמבואר במקום אחר.

ד. גר, ממזר וחלל, בעל מום, זקן מופלג, סריס ומי שאין לו בנים — פסולים לדיני נפשות (ומום אין בד; ונשאו אתך — בדומים לך. וזקן ומי שאין לו בנים פסולים משום שאינם רחמנים כל הצורך). רבי יהודה מוסיף אף אכזרי. [מלבד בדין המסית, מושיבים את הזקן ושאיין לו בנים ואכזרי]. וכשרים לדיני ממונות. הגר, לדעת התוס' הר"ף והרשב"א ועוד, אינו כשר לדון אלא גר אחר, ולא ישראל, מלבד אם היתה אמו מישראל.

ולדעת רש"י כשר לדון דיני ממונות לישראל, ואף כשר לדון דיני נפשות לגר אחר. ולרבנו דוד (בחדושי הר"ן), לכתחילה אין מושיבין אותו כדיין קבוע לדון דיני ממונות לישראל, אלא לדון גרים אחרים בלבד, אך אם דן — דינו דין.

דפים לו — לז

פ. כיצד סדר ישיבת הסנהדרין ותלמידיהם? הוצרכו לסמוך, כיצד עושים?

סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואים זה את זה (ואת העדים ובעלי הדין. שררף אגן הסהר). שני סופרי הדיינים עומדים לפניהם, אחד מימין ואחד משמאל, וכותבים דברי המזכים ודברי המחייבים (שניהם כותבים הכל. רש"י). רבי יהודה אומר: שלשה, אחד כותב דברי המזכים ואחד כותב דברי המחייבים והשלישי כותב דברי כולם.

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם. לכל אחד מקום קבוע, לפי גודלו וחשיבותו. הוצרכו לסמוך (כגון שמת אחד מן הדיינים), סומכים תלמיד היושב בשורה הראשונה, ולא היה יושב במקומו של הראשון אלא במקום הראוי לו לפי גדלו. וכל תלמיד מתקדם למקום אחד גבוה ממקומו הקודם. אחד מהשניה בא לו לראשונה, אחד מן השלישית בא לו לשניה. ובוררים אחד מן הקהל לישוב בשורה השלישית, במקום שנתפנה.

דף לז

פא. אלו מן ההלכות דלהלן קיימות בדיני ממונות:

איום העדים; עד מפי עד — פסול; עדות מאומד — פסולה.

בדיני ממונות מאיימים על העדים, ואולם אין האיום גדול כבדיני נפשות (כמבואר במשנה לעיל כט. וע' בעל הטורים שופטים יט, ג).

עד מפי עד — פסול גם בדיני ממונות.

חיוב ממון על פי עדות מאומד — מחלוקת ר' אחא וחכמים. (ע' בפירוט בב"ב צג).

(התוס' צדדו להוכיח (משבועות לד.) שלרב אחא מחייבים באומד גם בדיני נפשות, כגון באחד שרץ אחר חברו לחורבה ומצאו העדים סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר).

פרק חמשי — 'היו בודקין'

דף מ

פב. א. באלו 'חקירות' חוקרים את העדים?

ב. מה בין חקירות לבדיקות?

ג. האם חוקרים את העדים על זמן הארוע, כאשר כבר אמרו בעדותם מתי ארע המעשה, כגון שאמרו 'אמש עשה פלוני כך וכך'?

א. שבע חקירות נחקרים העדים; באיזה שבוע (=סדרה של שבע שנים בתוך היובל), שנה, חדש, יום בחדש, יום השבוע, שעה ומקום. (ודרשת וחקרת ושאלת היטב; והגד לך ושמעת ודרשת היטב; ודרשו השפטים היטב).

ר' יוסי אומר: שלש — יום, שעה ומקום.

[לפי ברייתא אחת המובאת בגמרא, היו בודקים בשמונה חקירות, והנוספת היא באיזה יובל].

החקירות הללו נועדו לאפשר הזמה לעדים. וגם כדי להקשות עליהם וליגעם, כדלקמן.

ב. כאמור, החקירות מתייחסות לזמן ולמקום, והן נצרכות לאפשר הזמה (מא:). ואילו הבדיקות הן שאר בירורים כדי לכוין דברי העדים, וכל המרבה בהן הרי זה משובח (כדברי שמעון בן שטח (באבות א, ט) הוי מרבה לחקור את העדים).

ההפרש ביניהם לדינא; בחקירות אילו יאמר אחד מהם 'איני יודע' — עדות כולם בטלה. ובבדיקות, אפילו כולם אינם יודעים — עדותם קיימת.

בזמן שמכחישים זה את זה, בין בבדיקות בין בחקירות — עדות כולם בטלה, כמפורט להלן.

ג. אע"פ שכבר נודע על פי העדים בעדותם כל שבעת הזמנים, כגון שאמרו 'אמש הרגו בשעה פלונית', חוקרים אותם בשבע חקירות כדי ליגעם. כן משמע לכאורה מפשטות הסוגיא (כ"כ הר"ן). ואולם הרז"ה כתב שאם כבר העידו ונקבו זמן מסוים — אין צורך לחקרים. ומפרש הסוגיא בענין אחר.